Veli-Pekka Viljanen

M 23/2020 vp; Valtioneuvoston asetus kunnan oikeudesta olla väliaikaisesti noudattamatta terveydenhuollon kiireettömän hoidon ja sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen määräaikoja

Eduskunnan perustuslakivaliokunta 28.5.2020

Perustuslakivaliokunnan arvioitavana on valmiuslain 88 §:n nojalla annettu valtioneuvoston asetus (363/2020), joka koskee kunnan oikeutta olla väliaikaisesti noudattamatta terveydenhuollon kiireettömän hoidon ja sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen määräaikoja. Asetus on tullut voimaan 14.5.2020 ja on voimassa 30.6.2020 saakka. Asetus on valmiuslain 10 §:ssä tarkoitettu valmiuslain mukainen soveltamisasetus, joka on eduskunnan jälkitarkastuksessa.

Asetuksen antamisen perustana on valtioneuvoston asetus valmiuslain 86, 88, 93 ja 94 §:ssä säädettyjen toimivaltuuksien käytön jatkamisesta (308/2020). Eduskunta on 7.5.2020 tekemällään päätöksellä perustuslakivaliokunnan ehdotuksesta (PeVM 17/2020 vp) päättänyt, että kyseinen valmiuslain mukainen jatkamisasetus saa jäädä voimaan.

Perustuslakivaliokunta on antanut aiemmin mietintönsä (PeVM 15/2020 vp) vastaavasta 13.5.2020 voimassa olleesta soveltamisasetuksesta. Valiokunnan aikaisempia mietintöjä PeVM 15/2020 vp ja PeVM 17/2020 vp voidaan pitää lähtökohtina arvioitaessa nyt käsiteltävänä olevaa asetusta.

Nyt arvioitavana oleva soveltamisasetus vastaa aikaisempaa vastaavaa soveltamisasetusta pienin täsmennyksin. Asetuksen 3 §:ää, joka koskee kunnan oikeutta luopua noudattamasta sosiaalihuoltolain 36 §:n 2 momentissa säädettyä palvelutarpeen arvioinnin aloittamista koskevaa määräaikaa, on täydennetty nimenomaisella virkkeellä, jonka mukaan velvollisuudesta aloittaa palvelutarpeen arviointi viipymättä ja saattaa se loppuun ilman aiheetonta viivytystä ei saa luopua. Perustuslakivaliokunta on aiemmassa soveltamisasetusta koskevassa mietinnössään painottanut sitä aikaisemman asetuksen perustelumuistiosta ilmennyttä seikkaa, että asetuksen mukainen poikkeaminen ei koske sosiaalihuoltolain 36 §:n 2 momentin mukaista velvoitetta aloittaa palvelutarpeen arviointi viipymättä ja saattaa se loppuun ilman aiheetonta viivytystä

(PeVM 15/2020 vp, s. 3). Tämän valiokunnan ilmaiseman käsityksen kirjaamista suoraan asetuksen tekstiin voidaan pitää perusoikeusnäkökulmasta hyvin perusteltuna.

Perustuslakivaliokunta korosti aikaisemmassa mietinnössään sitä seikkaa, että poikkeamiselle määräajoista on oltava välttämättömät kiireellisen hoidon järjestämiseen kytkeytyvät syyt. Tältä kannalta valiokunta piti huolestuttavana saamaansa selvitystä siitä, että joissakin kunnissa palvelujen määräajoista on poikettu varsin ennakoivasti. Valiokunta painotti sosiaali- ja terveysministeriön ja aluehallintovirastojen antaman nopean ja riittävän käytännön ohjauksen merkitystä (PeVM 15/2020 vp, s. 3).

Tältä kannalta arvioiden perustuslakivaliokunnan huolenaihe ei ole menettänyt merkitystään. Perustelumuistion mukaan perusterveydenhuollossa sekä kiireettömät vastaanottokäynnit että kiirevastaanottojen määrät ovat vähentyneet pandemian aikana. Tämä on johtunut osaksi siitä, että kunnat ovat siirtäneet resursseja kiireelliseen hoitoon osin ennakoivasti. Palvelutarjontaa on supistettu, mutta asiakkaat ja potilaat ovat myös omatoimisesti välttäneet vastaanotolle saapumista (s. 21). Perustelumuistion tietojen mukaan perusterveydenhuollon kiireetön hoito väheni koko maassa ajanjaksolla 23.3.-19.4.2020 keskimäärin noin 19 %. Paikoitellen kiireetön hoito on vähentynyt terveysasemilla jopa useita kymmeniä prosentteja (s. 22). Tilannetta voidaan pitää ainakin jossain määrin huolestuttavana, koska seurauksena voi olla vakavienkin terveysongelmien pahentuminen hoidon aloittamisen pitkittyessä.

THL:n tuoreimman (26.5.2020) koronaviruksen leviämistä koskevan tilannekuvan mukaan uusien tapausten ilmaantuvuus vaihtelee alueittain. Tuoreimman seitsemän päivän seurantajakson aikana (17.- 23.5.) uusien tapauksien ilmaantuvuus oli laskenut tai pysynyt samana valtaosalla sairaanhoitopiireistä verrattuna edelliseen seitsemän päivän seurantajaksoon. Ilmaantuvuus oli noussut neljällä alueella. Kymmenellä alueella uusia tapauksia ei ole todettu viimeisen seurantajakson aikana. Sairaalahoidossa olevia koronaviruspotilaita oli koko maassa 95, joista valtaosa (81 kpl) Helsingin yliopistollisen keskussairaalan erityisvastuualueella.

Tämänhetkisen epidemiatilanteen oloissa näyttää ilmeiseltä, että taudin leviäminen on suuressa osassa maata sillä tavalla hiipunut, että varsinaista tarvetta kiireettömän hoidon määräajoista luopumiseen koronavirusepidemian johdosta ei aikanaan akuutisti näyttäisi olevan olemassa. Samaan viittaa myös perustelumuistion maininta siitä, että kiireettömän hoidon jonoja ei ole syntynyt (s. 22).

Tältä osin pidän tarpeellisena korostaa sitä perustuslakivaliokunnan aiemmissa valmiuslain soveltamista koskevissa kannanotoissaan esillä pitämää seikkaa, että valtioneuvoston on seurattava tarkkaan valmiuslain ja siinä säädettyjen valtuuksien käytön soveltamisedellytysten täyttymistä sekä soveltamisessa mahdollisesti havaittuja ongelmia. Valiokunta on kiinnittänyt valmiuslain 11 §:n näkökulmasta huomiota siihen, että vastaisuudessa perustelumuistioissa tulisi arvioida myös mahdollisuuksia luopua valmiuslain nojalla annettujen asetusten soveltamisesta (PeVM 15/2020 vp, s. 4).

Asetuksen perustelumuistiossa päädytään katsomaan, että asetuksen sisältämien toimivaltuuksien jatkaminen on edelleen välttämätöntä terveydenhuollossa kiireellisen hoidon turvaamiseksi samoin kuin sosiaalihuollossa sosiaalihuollon toimintakyvyn turvaamiseksi sekä resurssien turvaamiseksi välttämättömän huolenpidon ja riittävien sosiaalipalvelujen turvaamiseksi erityisesti iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden palveluissa (s. 23). Oikeasuhtaisuuden kannalta voidaan merkitystä antaa sille, että asetus olisi voimassa suhteellisen lyhyen ajan eli kesäkuun loppuun eikä toimivaltuuksien kokonaiskesto ole vielä erityisen pitkä (PeVM 17/2020 vp, s. 5). Pidän kuitenkin selvänä, että valmiuslain 88 §:n mukaisten toimivaltuuksien käytön jatkaminen nyt ehdotettua pidemmälle edellyttää selvästi nyt esitettyjä konkreettisempia ja epidemiatilanteen kehittymiseen liittyviä välttämättömiä perusteita.

Kun otetaan huomioon, että eduskunta on jo perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVM 17/2020 vp) hyväksynyt nyt käsiteltävänä olevan asetuksen perusteena olevan valmiuslain 88 §:n käytön jatkamisen kesäkuun loppuun asti, ei oikeudellisia esteitä asetuksen jättämiselle voimaan ole nähdäkseni olemassa.